

Mantık Evliliği Ve Kur'an'daki Evlilik Anlayışı

— muhammed-ridvan-kaya · 24 Mayıs 2026

Evlilik, insanlık tarihi boyunca her toplumda ve kültürde var olan, ancak anlam ve işlevi bakımından büyük farklılıklar gösteren köklü bir kurumdur. Kimi toplumlarda kutsal bir akit, kimi toplumlarda ise salt bir sosyal sözleşme olarak tanımlanan evlilik, modern çağda da tartışılmaya devam etmektedir. Bu tartışmaların odağında giderek daha fazla yer bulan kavramlardan biri "mantık evliliği"dir. Duygusal bağdan ziyade pratik ve ekonomik hesaplara dayanan bu evlilik biçimi, özellikle seküler Batı toplumlarında yaygınlaşmış; ardından küreselleşmeyle birlikte farklı coğrafyalara da sıçramıştır. Öte yandan İslam, evliliği çok daha derin ve bütüncül bir perspektiften ele almaktadır. Kur'an-ı Kerim'de evlilik yalnızca bir toplumsal sözleşme ya da biyolojik bir zorunluluk olarak değil; sevgi, merhamet ve ruhsal huzurun inşa edildiği ilahi bir kurum olarak tanımlanmaktadır. Burada, mantık evliliğinin ne olduğunu, nasıl işlediğini ve hangi toplumsal dinamiklerden beslendiğini inceleyeceğiz; ardından Kur'an'ın evlilik anlayışıyla karşılaştırmalı bir değerlendirme sunacağız.

Mantık Evliliği: Tanım ve Kökenleri

"Mantık evliliği" kavramı, Türkçede yaygın biçimde kullanılmakla birlikte, Batı literatüründe "pragmatic marriage" ya da "marriage of convenience" olarak karşılık bulmaktadır. Bu evlilik biçiminde bireyler, birbirlerine duydukları derin bir sevgi veya duygusal çekim nedeniyle değil; ekonomik güvence, toplumsal statü, yasal haklar veya ortak çıkarlar gibi rasyonel hesaplar doğrultusunda bir araya gelirler. Mantık evliliğinin tarihsel kökleri son derece derindir. Ortaçağ Avrupa'sında soylu aileler arasında toprak ve güç birleştirmek amacıyla gerçekleştirilen evlilikler, Osmanlı sarayında siyasi ittifakları pekiştirmeye yönelik hanedan evlilikleri ya da Doğu Asya toplumlarındaki aile onurunu ve serveti korumaya odaklanan düzenlenmiş evlilikler, hep bu kategoriye giren örneklerdir. Dolayısıyla mantık evliliği modern bir icat değildir; ancak modernlik, bu evlilik biçimine yeni bir boyut ve meşruiyet zemini kazandırmıştır.

Modern Toplumlarda Mantık Evliliğinin Görünümü

Günümüz modern toplumlarında mantık evliliği, geçmişten farklı bir görünüm kazanmıştır. Feodal düzene ya da hanedan çıkarlarına değil; bireyselleşme, tüketim kültürü ve seküler ahlak anlayışına dayanan bu evlilik biçimi, kendine özgü bir mantık çerçevesi oluşturmuştur. Bu çerçevede bazı yaygın örüntüler dikkat çekmektedir. Birincisi, toplumsal cinsiyet rollerine dayalı işbölümüdür: Kadın, genç ve çekici olmayı sürdürdüğü sürece erkeğe duygusal ve estetik bir değer sunarken, erkek de kadına ekonomik güvence sağlar. Bu ilişki biçimi, karşılıklı bir çıkar dengesi üzerine kuruludur ve taraflar bu dengenin farkındadır. İkincisi, yasal ve ekonomik güvence arayışıdır: Miras hakları, sağlık sigortası, vize ve oturma izni gibi pratik kaygılar, bazı çiftlerin evliliğe yönelmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Üçüncüsü ise toplumsal baskıdan kaçış güdüsüdür: Özellikle geleneksel toplumlarda bekar kalmak sosyal bir stigma oluşturabilmekte; bu durum, bireyleri gerçek bir duygusal bağ olmaksızın da evliliğe yönlendirebilmektedir. Bu tablo, mantık evliliğinin özünde bireysel hesabın duygusal bağın önüne geçtiğini ortaya koymaktadır.

Mantık Evliliği ve Ahlaki Bir Paradoks

Mantık evliliği, yalnızca sosyolojik değil, aynı zamanda derin bir ahlaki tartışmayı da beraberinde getirmektedir. Modern seküler ahlak anlayışı, bireylerin özgür iradesiyle girdikleri her türlü sözleşmeyi meşru kabul etme eğilimindedir. Bu perspektiften bakıldığında, iki yetişkinin karşılıklı rızayla kurduğu pragmatik bir evlilik, tamamen kabul edilebilir görünmektedir. Ancak geleneksel ahlak sistemleri, özellikle de dinî perspektifler, bu meseleyi farklı bir çerçevede değerlendirmektedir. Eğer bir evlilik, gerçek bir sevgi ve sorumluluk bağı yerine yalnızca karşılıklı çıkar üzerine inşa edilmişse, bu birliktelik özünde hangi değeri taşımaktadır? Evlilik cüzdanı, yasal bir onay belgesi olarak ilişkiyi toplum nazarında meşrulaştırabilir; ancak ilişkinin içindeki anlam boşluğunu dolduramaz. Daha da ileri gidildiğinde şu soru gündeme gelir: Eğer evliliğin temelinde gerçek bir sevgi, sorumluluk ve adanmışlık yoksa, bu birlikteliği diğer transaksyonel ilişkilerden ayırt eden nedir? Bazı düşünürler, bu soruyu evlilik kurumunun toplumsal bir meşruiyet aracına indirindiğinin göstergesi olarak okumaktadır. Nitekim pek çok dini geleneğe göre, evliliğin dışında kalan cinsel ilişkiler ahlaki açıdan kabul edilemezken, mantık evliliği bu sınırı salt bir bürokratik onay mekanizmasıyla aşıyor görünmektedir. Bu durum, evliliğin kutsallığına ve manevi derinliğine ilişkin ciddi soru işaretleri doğurmaktadır.

Kur'an'ın Evlilik Anlayışı: Manevi Bir Birliktelik

İslam'ın evlilik anlayışı, yukarıda ele alınan pragmatik perspektiften köklü biçimde ayrılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de evlilik, Allah'ın yarattığı ve insanlar arasına sevgi ile merhamet yerleştirdiği ilahi bir kurum olarak tanımlanmaktadır:

> "Sizin için nefislerinizden onunla sükunet bulmanız için eşler yaratması ve aranızda sevgi ve bir acıma koyması O'nun ayetlerindedir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için ayetler vardır." (Rûm Suresi, 30:21)

Bu ayette evliliği tanımlayan üç temel kavram öne çıkmaktadır:

Sekine (Huzur ve Sükûnet): Evliliğin birincil amacı, bireylerin birbirlerinde huzur ve dinginlik bulmasıdır. Bu huzur, salt maddi bir konfor değil; ruhun derinliklerinde hissedilen varoluşsal bir güven ve aitlik duygusudur. Eşler, birbirlerinin yanında kendilerini tam ve bütün hissedebilmelidir.

Meveddet (Sevgi): Kur'an'ın kullandığı "meveddet" kavramı, geçici bir heyecan ya da fiziksel çekimden çok daha derin bir sevgiyi ifade eder. Bu sevgi, eşlerin birbirlerine karşı duydukları samimi bağlılığı, sadakati ve karşılıklı özeni kapsar.

Rahmet (Merhamet): Evliliğin üçüncü temel direği olan rahmet, özellikle zorlu dönemlerde ortaya çıkan bir değerdir. Sevginin coşkusunun zamanla dönüşüm geçirdiği anlarda eşleri bir arada tutan; karşılıklı anlayış, hoşgörü ve özveride somutlaşan bu merhamet duygusu, evliliğin olgunluk boyutunu oluşturur.

İslam'da Evliliğin Bütüncül Boyutu

İslam, evliliği yalnızca bu dünyaya ait bir sözleşme olarak değil; hem dünyevi hem de uhrevi boyutları olan kapsamlı bir sorumluluk olarak ele alır. Bu anlayışın birkaç temel yönü bulunmaktadır.

Manevi Ortaklık: İslam'da eşler, yalnızca biyolojik ya da ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak için değil; birbirlerini ahiret yolculuğunda desteklemek amacıyla bir araya gelirler. Eşlerin birbirlerine karşı sorumlulukları, bu manevi ortaklık çerçevesinde şekillenir.

Haklar ve Sorumluluklar Dengesi: İslam hukuku, evlilik kurumu içinde eşlerin birbirine karşı sahip olduğu hakları ve üstlenmesi gereken sorumlulukları ayrıntılı biçimde düzenlemiştir. Bu düzenleme,

ilişkinin yalnızca duygusal değil; aynı zamanda adaletli ve dengeli bir zemine oturmasını güvence altına alır.

Toplumsal Temel: İslam'a göre sağlıklı bir toplumun temeli, sağlıklı ailelerden geçmektedir. Bu nedenle evlilik, bireysel bir tercih olmanın ötesinde toplumsal bir sorumluluk olarak da değerlendirilir.

Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme

Mantık evliliği ile Kur'an'ın evlilik anlayışı yan yana getirildiğinde, aralarındaki temel fark net biçimde ortaya çıkmaktadır: Değer merkezleri.

Mantık evliliğinde değer merkezi bireysel çıkardır. İlişki, karşılıklı fayda sağlandığı sürece sürdürülür; denge bozulduğunda ise kolaylıkla sona erdirilebilir. Bu evlilik anlayışında eş, bir amaca ulaşmak için kullanılan bir araç konumuna indirgenebilir.

Kur'an'ın evlilik anlayışında ise değer merkezi, ötekine adanmışlık ve birlikte anlam inşa etme çabasıdır. Eş, bir araç değil; huzur ve merhametin paylaşıldığı bir can yoldaşdır. Bu anlayışta ilişki, yalnızca çıkarın sürdürdüğü sürece değil; verilen söz ve taşınan sorumluluk devam ettiği sürece ayakta durur.

Bir diğer önemli fark ise zaman perspektifidir. Mantık evliliği, özünde bugüne odaklanır: Şu an ne kazanıyorum, bu ilişki bana ne sağlıyor? Kur'an'ın evlilik anlayışı ise hem bu dünyayı hem de ahireti kapsayan geniş bir zaman perspektifine sahiptir. Eşler arasındaki ilişki, yalnızca dünyevi çıkarları değil; manevi olgunlaşmayı ve ilahi rızayı da gözetir.

Evlilik kurumu, tarih boyunca toplumların aynası olmuştur. Bir toplumun evliliğe yüklediği anlam, o toplumun insana, ilişkilere ve varoluşa dair temel değerlerini yansıtır. Mantık evliliği, modern bireyciliğin ve seküler pragmatizmin bir ürünü olarak, ilişkileri fayda-maliyet analizine indirgeyen bir anlayışın somut ifadesidir. Bu evlilik biçimi, bazı pratik işlevler görmekle birlikte; sevgi, merhamet ve adanmışlık gibi evliliği gerçek anlamda anlam taşıyan bir birlikteliğe dönüştüren değerleri büyük ölçüde dışarıda bırakır. Kur'an'ın evlilik anlayışı ise tamamen farklı bir zemine dayanır. Rûm Suresi'nin 21. ayetinde ortaya konan çerçeve; huzur, sevgi ve merhametin bir arada bulunduğu, hem dünyevi hem de uhrevi sorumluluğu kapsayan bütüncül bir birlikteliği tarif eder. Bu anlayışta evlilik, bir sözleşmenin ötesinde bir ahittir; bir işbirliğinin ötesinde bir can yoldaşlığıdır. Sonuç olarak, bu iki evlilik anlayışı arasındaki mesafe, yalnızca bir kurum tanımlaması farkı değildir. Bu mesafe; insanın ne için yaşadığına, ilişkilerin hangi temele oturtulması gerektiğine ve anlamlı bir hayatın nasıl inşa edileceğine dair derin ve köklü bir vizyon farkıdır.